

УДК 37.06:159.925.8

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.332803>

Мар'яна Кекош, доктор філософії (01 Освіта / Педагогіка),
вчитель англійської мови

Дрогобицького наукового ліцею імені Богдана Лепкого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7012-9470>

Олег Кекош, кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5551-5664>

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Стаття присвячена аналізу невербальних засобів комунікації як важливого компонента професійної діяльності педагога. Розглянуто основні теоретичні підходи до вивчення невербальної комунікації, її функції та значення в освітньому процесі. Особливу увагу приділено класифікації невербальних засобів, зокрема міміці, жестам, позам, інтонації, просторовій організації спілкування, які впливають на ефективність взаємодії між учителем і учнями.

Результати проведеного анкетування підтверджують, що ефективне використання невербальних засобів сприяє поліпшенню комунікації та розвитку довірливих стосунків із учнями.

Ключові слова: невербальна комунікація; педагогічна діяльність; жести; міміка; інтонація; взаємодія.

Рис. 4. Літ. 12.

Mariana Kekosh, Doctor of Philosophy (Pedagogy), Teacher of English,

Drohobych Bohdan Lepkyi Scientific Lyceum

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7012-9470>

Oleh Kekosh, Ph.D. (Pedagogy), Senior Lecturer of the
Social Pedagogy and Correctional Education Department,

Drohobych Ivan Franko Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5551-5664>

NONVERBAL MEANS OF COMMUNICATION IN THE TEACHERS' PROFESSIONAL ACTIVITY

The article addresses the analysis of nonverbal communication as an important component of the teachers' professional activity. The main theoretical approaches to the study of non-verbal communication, its function, and its importance in the educational process are considered. Particular attention is paid to the classification of non-verbal means, including facial expressions, gestures, postures, intonation, space organization of communication, which affect the effectiveness of interaction between teachers and students.

The practical part of the article features the use of non-verbal means in pedagogical activity. Their influence on classroom discipline, student motivation, and the creation of a favourable psychological climate is analyzed. The study traces the use of various means of non-verbal communication, which is important for the organization of the educational process. The results of the survey are presented, based on which it can be stated that the majority of teachers note the importance of non-verbal communication in pedagogical interaction. The main difficulties that teachers may face are identified, and recommendations for utilizing non-verbal communication tools in the educational process are developed.

It is confirmed that the effective use of non-verbal means helps to improve communication and develop trusting relationships with students. The teacher's nonverbal behaviour can both stimulate the activity of students and cause them to feel discomfort or insecurity. A high level of mastery of nonverbal communication contributes to the establishment of effective partnerships between the teacher and students, increasing their level of motivation for learning, improving discipline in the classroom, and the effectiveness of pedagogical interaction in general.

Keywords: non-verbal communication; pedagogical activity; gestures; facial expressions; intonation; professional competence; interaction.

Постановка проблеми. Невербальна комунікація є невід'ємною частиною будь-якого процесу взаємодії між людьми. Вона охоплює всі форми передавання інформації, що не використовують слова: міміку, жести, рухи тіла, позу, інтонацію голосу, зоровий контакт тощо. Сучасна освіта ставить перед педагогами високі вимоги не лише щодо володіння предметними знаннями, але й щодо ефективної комунікації з

учнями. Одним із ключових аспектів педагогічної майстерності є комунікативна компетентність, яка включає оволодіння як вербальними, так і невербальними засобами спілкування. Невербальна комунікація відіграє важливу роль у професійній діяльності вчителя, оскільки доповнює, підсилює або навіть замінює словесне повідомлення. Уміння педагога використовувати жести, міміку, інтонацію, контакт очима та інші невербальні засоби

впливає на ефективність освітнього процесу, дисципліну в класі, психологічний комфорт учнів та створення продуктивної атмосфери взаємодії.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Невербальна комунікація відіграє важливу роль в соціальній взаємодії людини. Ще в середині ХХ ст. звертали увагу на сутність цього явища, проте лише в останні десятиліття невербальна комунікація стала об'єктом досліджень представників різних наукових дисциплін, таких як психологія, лінгвістика, педагогіка, соціологія, антропологія тощо. Нині багато науковців вивчають проблеми та особливості невербального спілкування. Серед вітчизняних дослідників варто відзначити роботи Ф. Бацевича [1], А. Ващенко [2], І. Ковалінської [4], Т. Осіпової [5], Н. Остапчук [6]. Серед іноземних авторів значний внесок у розвиток цього напрямку зробили Е. Роджерс [11], Дж. Холл [10], Ш.В. Шетті [12]. Природа невербальних засобів, їх місце та роль у комунікації широко розглядаються у працях Р. Бердвістелла [9], А. Піза [7], О. Яшенкової [8] та інших дослідників.

Незважаючи на значну увагу до педагогічної комунікації в наукових дослідженнях, питання ефективного використання невербальних засобів у професійній діяльності педагога недостатньо досліджені у науково-педагогічній та методичній літературі.

Метою статті є аналіз ролі невербальної комунікації в освітньому процесі, зокрема дослідження способів використання невербальних засобів вчителями для ефективної взаємодії з учнями, підвищення їхньої мотивації до навчання та поліпшення загальної атмосфери в класі.

Виклад основного матеріалу. Система людських взаємовідносин, яка має багатогранний характер, реалізується через комунікацію. Це поняття є ключовим не лише для педагогічної науки, але й для освітньої практики. Сучасна освіта надає значну увагу ролі комунікації у формуванні суспільної свідомості та соціальних відносин. У зв'язку з цим зростає інтерес до лінгвістичних досліджень, які все більше зосереджуються на аналізі різних аспектів розвитку і функціонування мови. У всіх сферах людської діяльності спостерігається прагнення до поглиблення міжособистісної взаємодії та досягнення взаєморозуміння, що найбільш яскраво проявляється в усному і писемному спілкуванні. Особливого значення набуває аналіз комунікації в педагогічній діяльності, адже освітній процес неможливий без використання мови.

Термін **комунікація** походить від латинського *communicatio* ("повідомлення, передача"), пов'язаного з дієсловом *communico* ("роблю спільним; повідомляю; з'єдную"), що є похідним від *communis* ("спільний") [3, 545].

Уперше до наукового обігу поняття "комунікація" ввів американський соціолог Чарльз Хортон Кулі (1864–1929) в 20-ті рр. минулого століття в

монографії "Соціальний процес", після чого почався інтенсивний процес розробки концептуальних підходів до осмислення сутності, природи та особливостей різних рівнів, форм і видів соціальної комунікації, або *Human communication*. Ч.Х. Кулі визначав комунікацію як "механізм, за допомогою якого забезпечується існування і розвиток людських відносин", і цей механізм включає в себе всі розумові символи (символи свідомості) та засоби їх передачі в просторі і збереження в часі. У широкому розумінні комунікація "включає в себе вираз обличчя, пози і жести, тон голосу, слова, письмові та друковані документи, залізні дороги, телеграф, телефон і будь-які інші досягнення в галузі підкорення простору і часу" [11, 154].

Сучасний науковий дискурс щодо поняття "комунікація" актуалізувався наприкінці ХХ ст. і продовжується дотепер, враховуючи різноманітну природу комунікаційних процесів в умовах неперервного розвитку інформаційних технологій. Сучасне поняття "комунікація" має чимало визначень як загальнонаукового характеру, так і з погляду різних галузевих знань.

Комунікація є складним і багатогранним процесом. Під час спілкування людина передає інформацію не лише словами, але й різними засобами. Невербальні елементи відіграють важливу роль в освітньому процесі, оскільки саме завдяки їм стають зрозумілими емоції та думки співрозмовника.

Найбільш відомий фахівець із питань спілкування А. Піз стверджує, що за допомогою слів передається лише 7 % інформації, тоді як звуковими засобами – 38 %, а за допомогою міміки, жестів і поз тіла – 55 % [7, 4]. Вербальне та невербальне спілкування завжди взаємопов'язані і доповнюють одне одного, поглиблюючи взаємодію між співрозмовниками. Їхні функції розподіляються так: слова передають інформацію, тоді як невербальні засоби виражають ставлення до співрозмовника. Педагогові важливо розвивати навички розуміння невербальних сигналів, адже вони зазвичай є мимовільними, несвідомими і відповідно – щирими. Оволодіння такими навичками сприяє формуванню культури мовлення, що має особливе значення у педагогічній взаємодії.

Існує багато тлумачень, визначень невербальної комунікації та її компонентів. Більшість лінгвістів відзначають, що невербальна комунікація – це тип комунікації, яка здійснюється за допомогою невербальних засобів, які своєю чергою є елементами комунікативного коду, що мають немовну природу та слугують для створення, передавання і сприйняття повідомлень, несучи різноманітну семантико-прагматичну інформацію у спілкуванні [1, 204].

Єдиної загальноприйнятої класифікації невербальних засобів спілкування не існує, проте до основних і найбільш важливих належать:

- кінетика (жести, міміка, контакт очима);
- просодика (тембр, висота, гучність голосу, артикуляція, ритм, темп, інтонація);
- екстралінгвістика (паузи, кашель, зітхання, сміх, плач);
- проксемика (використання простору, відстань між комунікантами, вплив території);
- такесика або гаптика (дотик, потискування рук, погладжування);
- хронеміка (використання часу, зокрема, час очікування початку/кінця спілкування, тривалість спілкування);
- окулесика (мова очей і візуальна поведінка людей час спілкування).

Безумовно, невербальні засоби відіграють велику роль в педагогіці, оскільки вони виконують цілу низку функцій:

1) фатичну / контактовстановлювальну, адже вони регулюють взаємодію, створюючи психологічний контакт між співрозмовниками;

2) емоційну, оскільки за допомогою виразу обличчя співрозмовника, розкриваються його почуття і думки, характер (наприклад, насуپлені брови одного з партнерів комунікації можуть повідомити про те, що думка мовця не зовсім йому зрозуміла і потребує пояснення);

3) конативну, тому що за допомогою постави, наприклад, виражають взаємовідносини (домінування / залежність, симпатія / антипатія);

4) функцію ілюстраторів вербальної комунікації, оскільки, допомагаючи в освітній діяльності, вони можуть випереджати, повторювати, суперечити, замінювати і доповнювати вербальне послання (наприклад, кивок головою супроводжує вербальну згоду, а похитування головою з боку в бік – заперечення).

Науковці наголошують, що основною особливістю невербального спілкування є його вплив на емоційну сферу та підсвідомість людини, тоді як вербальне спілкування спрямоване до свідомості та раціональної сфери. Уміння педагога використовувати невербальні засоби комунікації у діяльності та розпізнавати їх значення є важливим чинником успішного педагогічного спілкування. Здатність інтерпретувати невербальні сигнали допомагає налагоджувати міжособистісні стосунки у шкільному колективі, враховуючи емоційний стан учасників освітнього процесу та ставлення учнів до навчання.

Міміка – це рух лицьових м'язів, що виражає внутрішній стан душі, переживання, це мистецтво висловлювати думки, почуття, настрої. Нерідко вираз обличчя і погляд має на учнів сильніший вплив, ніж слова. Дослідження показали, що якщо міміка вчителя нерухома – втрачається до 10–15 % інформації. Жести та міміка, підвищуючи емоційну значущість, сприяють кращому її засвоєнню. Мова міміки розширює педагогічний спектр впливів, до-

повнюючи вербальну мову найтоншими нюансами інформації про взаємини у класі.

Іншим важливим засобом невербальної педагогічної техніки є пантоміміка. Жест (від. лат. *gestus* – рух тіла) – рух тіла, переважно рукою, що супроводжує мову для посилення її виразності або має значення якогось сигналу чи знаку. Використання жестів у педагогічному спілкуванні зближує вчителя з учнями, однак неприродні та театральні жести можуть перешкоджати у налагодженні міжособистісної взаємодії, викликати непорозуміння між мовцями.

Учений Р. Бердвістел запропонував класифікацію, в якій виділяють п'ять груп жестів [9, 168]:

1) рухи-символи доповнюють або цілком заміщують словесні висловлювання, їх розуміють без слів та поза комунікативним контекстом. До цієї групи належать широковідомі символи, які мають своєрідну національну особливість: той самий жест може бути носієм різного значення у різних народів. Найвідомішими є жести, які використовуються в повсякденній комунікації. Це жести привертання уваги, привітання, прощання, згоди чи заперечення;

2) рухи-ілюстратори доповнюють вербальну комунікацію, описуючи словесне повідомлення або акцентуючи на ньому. За допомогою такого жесту підсилюють повідомлення. Ключові моменти бесіди підкреслюються і в результаті цього запам'ятовуються. Такі жести можуть краще, ніж вербальне пояснення, відобразити інформацію, наприклад, про розмір та форму предмета;

3) рухи-регулятори супроводжують мовлення, контролюючи і регулюючи процес спілкування;

4) рухи-демонстратори мають емоційний сенс і відображають почуття співрозмовників;

5) рухи-адаптери – це специфічні звички людини, які формуються ще в дитинстві та головню проявляються підсвідомо в процесі спілкування й вказують на емоційний стан співрозмовника.

Просодичні й екстралінгвістичні засоби регулюють перебіг мови, за винятком засобів мовного спілкування, вони доповнюють, замінюють та перекладають слова, що виражають емоційні стани. Ентузіазм та радість зазвичай передаються підвищеним тоном, тоді як гнів і страх – ще сильнішим голосом, а смуток, горе, втома – приглушеними голосами, зі зниженням інтонації наприкінці промови.

Просодія – це загальна назва ритмічних та інтонаційних аспектів, таких як висота та тон голосу, тембр голосу, сила наголосу. Екстралінгвістична система – запровадження пауз у мові, і навіть різних психофізіологічних проявів людини: плач, кашель, сміх, зітхання тощо. Тон мовлення відіграє важливу роль у взаємодії вчителя з учнями. За твердженням учених, під час спілкування дорослих інтонація може передавати до 40 % змісту інформації. Проте вплив інтонації під час спілкування з

учнями стає ще більш значущим. Інтонація відображає емоційні переживання, що супроводжують мовлення вчителя, адресовані дитині, і вона реагує на них. За інтонацією школярі напрощуд точно дізнаються про ставлення до них педагогів, під час сприйняття слів учні спочатку звертають увагу на інтонацію, а вже потім розуміють зміст сказаного. Монотонна мова вчителя чи крик негативно впливають на засвоєння учнями навчального матеріалу, оскільки такий емоційний супровід породжує їхню байдужість.

Ще одним засобом невербального спілкування є дотик, який часто називають тактильною комунікацією. Він дає змогу привернути увагу, налагодити контакт та передати своє ставлення до дитини. Вільне переміщення вчителя класною кімнатою під час уроку сприяє ефективному використанню цього методу. Без переривання заняття педагог може повернути до роботи учня, який відволікся, легким дотиком до його руки чи плеча, заспокоїти збудженого або підкреслити правильність відповіді.

Дистанція спілкування має велике значення. Дослідники зазначають, що відстань між учасниками комунікації залежить від їхніх стосунків. Для вчителя надзвичайно важливо розуміти, як його взаємодія з учнями пов'язана з їхнім розташуванням у просторі під час спілкування.

Едвард Холл описав норми наближення людей один до одного [10, 113]:

- 1) **інтимна відстань** – від 0 до 45 см – на такій відстані спілкуються найближчі люди;
- 2) **персональна** – від 45 до 120 см – спілкування із знайомими людьми;
- 3) **соціальна** – від 120 см до 400 см – при спілкуванні з чужими людьми та офіційному спілкуванні;
- 4) **публічна** – від 400 см до 750 см – на цій відстані відбуваються виступи перед аудиторією.

Дистанція понад 7 метрів ускладнює спостереження за мімікою мовця, а понад 12 метрів – за його жестами й рухами тіла, що може створювати комунікативні бар'єри. Тому регулювання відстані

між педагогом і учнями може сприяти зосередженню їхньої уваги під час уроків. Зменшення дистанції вважається ефективним для посилення педагогічного впливу, однак цей процес має відповідати встановленим нормам і правилам спілкування, враховуючи особисті межі кожної людини.

Хронеміка – це використання часу у невербальній комунікації. Для спілкування час є не менш важливим фактором, ніж слова, жести, пози та дистанція. Хронеміка в освітньому процесі є важливим інструментом, який впливає на ефективність навчання, емоційний комфорт учасників і якість взаємодії. Основними аспектами хронеміки є розподіл часу на уроках (для пояснення, обговорення, виконання завдань), ефективний тайм-менеджмент під час уроку, дотримання графіка занять і часу початку/завершення уроку, часові ритуали, наприклад, привітання, короткі рефлексії наприкінці уроку тощо.

Щоб з'ясувати досвід використання невербальних засобів комунікації сучасні педагоги в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти провели анкетування. Мета анкетування – проаналізувати розуміння педагогами невербального спілкування та його вплив на педагогічну взаємодію, виокремити головні невербальні засоби, описати проблеми, наявні в комунікації та запропонувати ефективні рекомендації щодо використання невербального спілкування в освітньому процесі.

Анкетування проводилося з допомогою соціальних мереж (Facebook, Viber, Telegram). Це дало можливість охопити значну вибірку педагогів (понад 200) з практично з усіх регіонів України. Стаж роботи респондентів здебільшого понад 10 років (83 %).

Розглянемо отримані відповіді. Більш ніж половина вчителів (58,3 %) оцінили свої знання про невербальну комунікацію на середньому рівні, 36,2 % відповіли, що мають високий рівень знань, а 5,5 % вважають, що не мають достатньо знань про цю сферу комунікації. Наочно результати представлені на рис. 1.

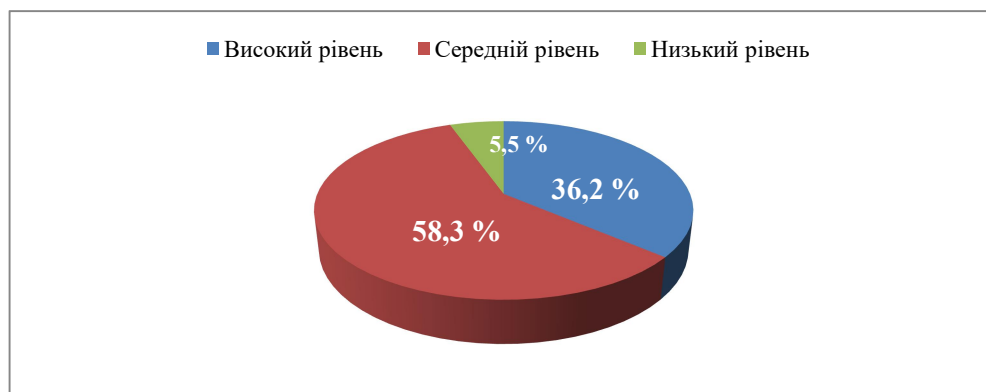

Рис. 1. Рівень знань педагогів про невербальну комунікацію

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Педагоги, які брали участь в опитуванні, визначили, що основними засобами невербальної комунікації є (див. рис. 2):

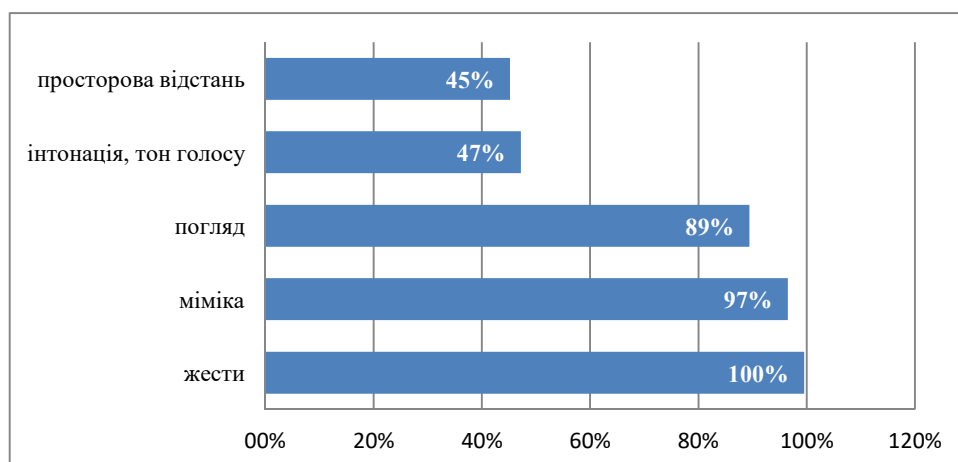

Рис. 2. Основні засоби невербальної комунікації, що використовуються вчителями в освітньому процесі

У результаті анкетування виявлено, що вчителі постійно – 46,7 %, часто – 42,2 %, рідко – 11,1 % використовують засоби комунікації у педагогічній діяльності. Графічно результати представлені на рис. 3.

Результати анкетування виявили, що невербальна комунікація має значний (69,3 %) та дуже знач-

ний вплив (26,1 %) на освітній процес. Лише 4,6 % вчителів думають, що невербальні засоби відіграють незначну роль у педагогічній взаємодії. Щодо питання про найважливіші засоби комунікації саме в освітньому процесі, педагоги дали такі відповіді (див. рис. 4).

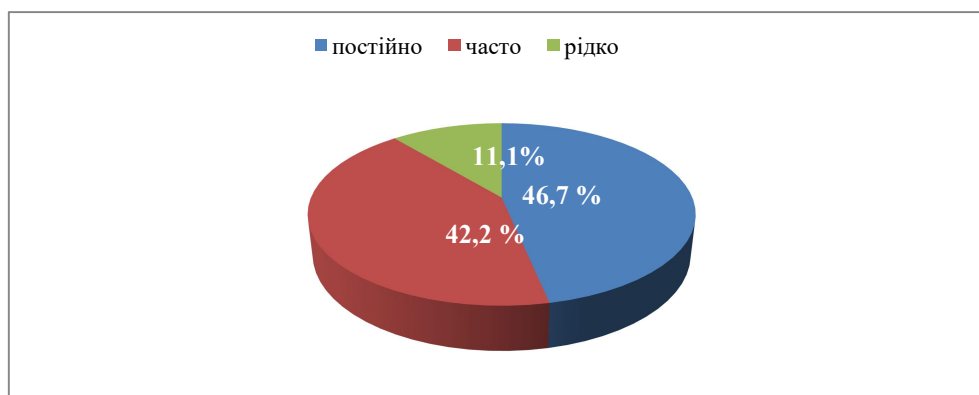

Рис. 3. Частота використання педагогами засобів невербальної комунікації в освітньому процесі

Кілька вчителів у відповіді на це питання зазначили, що дотики заборонені у школах, де вони викладають, тому вони не застосовують такий засіб невербальної комунікації.

Серед найбільш поширених невербальних засобів, що використовуються педагогами, були зазначені жести, міміка, контакт очей та інтонація голосу. При цьому виявлено, що не всі вчителі достатньо впевнено застосовують ці інструменти з метою поліпшення взаємодії з учнями та створення комфортної атмосфери у класі.

Таким чином, проведене анкетування дало змогу отримати важливі результати, які дозво-

ляють краще зрозуміти рівень обізнаності та практичного використання цього виду спілкування у професійній діяльності. Опитування показало, що більшість педагогів усвідомлюють значення невербальної комунікації в освітньому процесі, проте існують розбіжності у рівні володіння техніками та уявленнях про їх ефективність.

Результати анкетування підкреслюють важливість цілеспрямованої роботи з розвитку компетентностей педагогів у сфері невербальної комунікації як одного з ключових чинників успішного освітнього процесу.

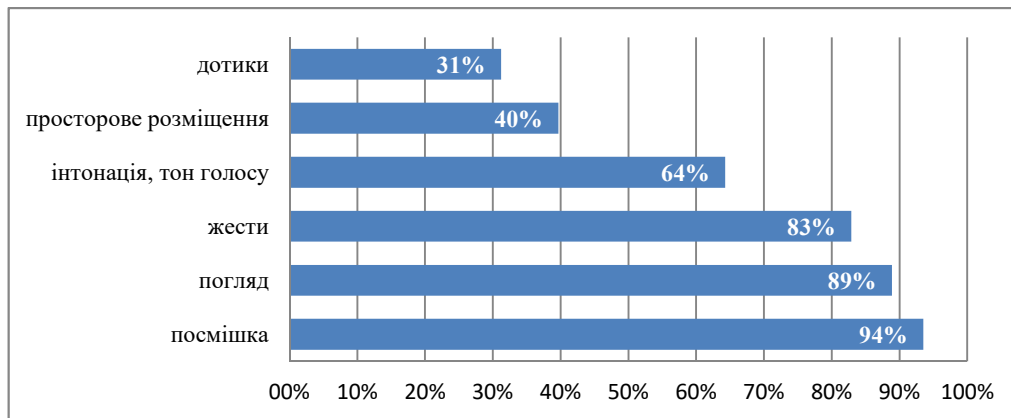

Рис. 4. Найважливіші засоби невербальної комунікації (на думку сучасних педагогів)

Висновки. Педагогічна комунікація є основою ефективної взаємодії між педагогом і учнями, адже вона забезпечує не тільки передачу знань, а й розвиток соціальних навичок, емоційного інтелекту та формування сприятливої атмосфери у класі. Педагогічна комунікація – це багатогранний процес, що включає в себе вербальну і невербальну складову. Доцільно зазначити, що основою комунікативної діяльності вчителя є практичні знання про цілеспрямоване використання вербальних та невербальних засобів для досягнення цілей педагогічного спілкування.

Невербальне спілкування в педагогічному процесі займає важливе місце. Під невербальним спілкуванням розуміють комунікацію без слів, яка включає в себе міміку, жести, позу, тон голосу, інтонацію, контакт очей, просторову дистанцію. Ці елементи формують цілісну систему невербального впливу, яка сприяє ефективному взаєморозумінню між педагогом і учнями та допомагає формувати емоційний контекст навчальної ситуації.

Таким чином, невербальні засоби комунікації є невід’ємною складовою професійної діяльності педагога. Володіння цими засобами допомагає створювати позитивний емоційний клімат у класі, підвищує рівень сприйняття навчального матеріалу та сприяє гармонійному розвитку особистості учня. Тому важливо, щоб майбутні педагоги приділяли увагу розвитку власних комунікативних навичок, зокрема невербальної компетентності, що є ключовим чинником успішного педагогічного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : ВЦ “Академія”, 2004. 342 с.
2. Ващенко А.М. Деякі аспекти невербальної комунікації в ході інтерактивного тренінгу педагога. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : зб. наук. праць Уман. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. / гол. ред. Н.С. Побірченко. Умань : УДПУ ім. Павла Тичини, 2007. Вип. 19. С. 196–201.

3. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / ред. кол.: О.С. Мельничук (гол. ред.), В.Т. Коломієць, О.Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1985. Т. 2. 572 с.

4. Ковалінська І.В. Невербальна комунікація. Київ : Вид-во “Освіта України”, 2014. 289 с.

5. Осіпова Т. Невербальні засоби комунікації: комплексна методика опису й лексикографування. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2018. № 6. С. 107–113.

6. Остапчук Н. Використання невербальних засобів комунікації у особистісному спілкуванні педагога з учнями. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2011. № 39 (2). С. 221–228.

7. Піз А., Піз Б. Мова рухів тіла. Київ : Видавнича група тіла. КМ-БУКС, 2017. 416 с.

8. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації. Київ : ВЦ “Академія”, 2010. 312 с.

9. Birdwhistell R.L. Kinesics and Context. Essays on Body Motion Communication. University of Pennsylvania Press. 1970. 338 p.

10. Hall E. Beyond Culture. New York, London, Toronto : Anchor Books, 1976. 320 p.

11. Rogers E.M. A History of Communication Study. A Biographical Approach. N.Y.; London ; Toronto; Sydney; Singapore, 1997. 488 p.

12. Shetty Sh.V. Non-verbal cues: learn how to use them effectively in teacher-student communication. URL: <https://www.timeshighereducation.com/campus/nonverbal-cues-learn-how-use-them-effectively-teacherstudent-communication>

REFERENCES

1. Batsevych, F.S. (2004). *Osnovy komunikativnoi linhvistyky* [Fundamentals of Communicative Linguistics]. Kyiv, 342 p. [in Ukrainian].
2. Vashchenko, A.M. (2007). *Deiaki aspekty neverbalnoi komunikatsii v khodi interaktyvnoho treninhu pedahoha* [Some aspects of nonverbal communication during interactive teacher training]. *Psychological and pedagogical problems of a rural school*. No. 19. pp. 196–201. [in Ukrainian].
3. Melnychuk, O.S. (1985). *Etymolohichniy slovnyk ukrainskoi movy* [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language]. Kyiv, 572 p. [in Ukrainian].
4. Kovalynska, I.V. (2014) *Neverbalna komunikatsiia* [Non-verbal Communication]. Kyiv, 289 p. [in Ukrainian].
5. Osipova, T. (2018). *Neverbalni zasoby komunikatsii: kompleksna metodyka opysu y leksykohrafuvannia* [Nonver

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

bal means of communication: a comprehensive methodology of description and lexicography]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. No. 6, pp. 107–113. [in Ukrainian].

6. Ostapchuk, N. (2011). Vykorystannia neverbalnykh zasobiv komunikatsii u osobystisnomu spilkuvanni pedahoha z uchniamy [The use of non-verbal means of communication in personal communication between a teacher and students]. *Psychological and pedagogical problems of a rural school*. No. 39(2), pp. 221–228. [in Ukrainian].

7. Piz, A. & Piz, B. (2017). Mova rukhiv tila [Body Language]. Kyiv, 416 p. [in Ukrainian].

8. Yashenkova, O.V. (2010). Osnovy teorii movnoi komunikatsii [Fundamentals of the theory of linguistic communication]. Kyiv, 312 p. [in Ukrainian].

9. Birdwhistell, R.L. (1970). Kinesics and Context. Essays on Body Motion Communication. University of Pennsylvania Press, 338 p. [in English].

10. Hall, E. (1976). Beyond Culture. New York, London, Toronto, 320 p. [in English].

11. Rogers, E.M (1997). A History of Communication Study. A Biographical Approach. N.Y.; London; Toronto; Sydney; Singapore. 488 p. [in English].

12. Shetty, Sh.V. Non-verbal cues: learn how to use them effectively in teacher-student communication. Available at: <https://www.timeshighereducation.com/campus/nonverbal-cues-learn-how-use-them-effectively-teacherstudent-communication> [in English].

Стаття надійшла до редакції 03.04.2025

УДК 373.3.091.39:004

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.332805>

Неля Сірант, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8075-1511>
Анна Кравчишин, студентка ФПШ (І) – 32,
кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9356-6680>

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті досліджено новітній освітній процес інтерактивних методів навчання, що набирають все більшої популярності, особливо у закладах початкової освіти. Ці методи сприяють активному залученню здобувачів в освітній процес, розвитку їх критичного мислення, комунікативних навичок та творчих здібностей. Розглядаються основні види інтерактивних методів, такі як групові проекти, квести-методи, рольові ігри, дискусії та використання цифрових технологій. Аналізуються переваги та виклики впровадження цих методів у закладі початкової освіти. Особлива увага приділяється досвіду вчителів та їхній готовності до використання інтерактивних методів, а також впливу цих методів на навчальні досягнення здобувачів. У результаті дослідження робляться висновки про перспективи подальшого розвитку інтерактивного навчання у початковій освіті та рекомендації щодо його ефективного впровадження.

Ключові слова: заклад початкової освіти; інтерактивні методи; цифрові технології; ігрові методи.

Лім. 10.

Nelia Sirant, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Primary and Preschool Education Department,
Lviv Ivan Franko National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8075-1511>
Anna Kravchyshyn, Student of the Faculty of Primary and
Preschool Education (I) – 32, Department,
Lviv Ivan Franko National University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9356-6680>

OPPORTUNITIES FOR USING INTERACTIVE TEACHING METHODS IN PRIMARY EDUCATION INSTITUTIONS

The article explores the modern educational process and the growing popularity of interactive teaching methods, particularly in primary education institutions. These methods promote active student engagement and the development of critical thinking, communication skills, and creativity. The article examines the main types of interactive methods, such as case studies, training sessions, group projects, game-based and discussion methods, and the use of digital technologies. It analyzes both the advantages and challenges of implementing these methods in primary education settings. Special attention is given to